

Náučný chodník Gbeľany

Kraj:	Žilinský
Okres:	Žilina
Geomorfologické jednotky:	Žilinská kotlina a Kysucká vrchovina
Geologické jednotky:	centrálnokarpatský paleogén a flyšové pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Gbeľany, kultúrny dom
Východisko:	Gbeľany, centrum, kultúrny dom
Trasa:	Gbeľany, centrum - Malý kaštieľ - cintorín - sedlo Žiarce - dolinou Gbelianskeho potoka - Dielec - Gbeľany, Veľký kaštieľ
Dĺžka, prevýšenie:	9,5 km, prevýšenie 326 m
Čas prechodu:	3,5 h
Počet zastávok:	7
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, prírodovedné

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je čiastočne súběžná so žltou (po sedlo Žiarce) a (za sedlom) červenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2016

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2021).

Textový sprievodca: nie je; na stránke autora chodníka TO Podme domov! sú voľne prístupné vizuály informačných panelov > .PDF

Kontakt: Turistický oddiel Podme domov!, Gbeľany, tel. 0903 721 551; Obecný úrad Gbeľany, Urbárska 366/3, 013 02 Gbeľany, tel. 041 / 5980 364

Poznámky: (1) Trasa náučného chodníka nie je znázornená na žiadnom verejne dostupnom mieste (na informačných paneloch, v turistických mapách, na stránkach autorov). (2) Trasa náučného chodníka po sedlo Žiarce vedie po ceste so schátraným asfaltovým povrchom.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Gbeľany. Obec východne od Žiliny na kontakte severovýchodnej časti Žilinskej kotliny a Kysuckej vrchoviny na náplavovom kuželi Gbelianskeho potoka a nízkej terase Váhu. Jej územie bolo osídlené už v dobe bronzovej. Prvýkrát sa písomne spomína v roku 1362. Ako poddanská obec patrila hradu Strečno, neskôr sa tu vystriedalo viacero majiteľov (rody Dersffy, Esterházi, Vešeláni, Ňári, Ziči, Majláth), posledným bol Ferdinand Majláth, ktorý zomrel v roku 1929 a bol pochovaný v miestnom lesíku Dielec. Obyvatelia sa zaoberali najmä chovom dobytka a ťažbou dreva, ale aj výrobou a predajom liehovín a mlynárstvom. Pamiatkami obce sú dva kaštiele – barokový z druhej polovice 18. storočia, tzv. Veľký, Majláthovský (dnes luxusný hotel Château Gbeľany, predtým sídlo Správy CHKO Malá Fatra), a klasicistický, tzv. Malý, z 30. rokov 19. storočia (dnes v súkromných rukách bez využitia). Oba boli/sú obkolesené parkom. Koncom 19. storočia si na cintoríne Ňariovci postavili v pseudogotickom slohu mauzóleum (hrobku), slúžiace aj ako kaplnka. Od roku 1995 stojí v centre obce farský rímskokatolícky kostol sv. Jozefa robotníka.

Kia Motors Slovakia. Výrobný závod kórejskej automobilky Kia Motors a jej dodávateľa Mobis Slovakia vybudovaný medzi obcami Gbeľany, Nededza, Teplička nad Váhom a Mojš na nízkej terase Váhu na severnom okraji Žilinskej kotliny v rokoch 2004 – 2006. V závode s rozlohou 166 ha, ktorý zamestnáva približne 3 700 zamestnancov, sa ročne vyrobí okolo 350 tisíc automobilov a 600 tisíc motorov (2020). Pre novinárov, študentov stredných a vysokých technických škôl, ako aj záujemcov z radov verejnosti je možná prehliadka závodu (registrácia prostredníctvom stránky podniku vopred nutná).

Prírodná pamiatka Krasniansky luh. Chránené územie vo východnej časti Žilinskej kotliny vyhlásené v dvoch areáloch na ľavostrannej nive Varínky medzi Strážou a Krasňanmi v roku 1989 na ochranu zachovalých brehových porastov jej toku v ochrannom pásme Národného parku Malá Fatra, ktoré sú dôležité z hľadiska vedecko-výskumného, krajnotvorného, vodoochranného, brehoochranného, ekologického a náučného. Pamiatka je súčasťou úzkeho dlhého členitého územia európskeho významu Varínka (je súčasťou sústavy Natura 2000).

Vodné dielo Žilina. Vodné dielo na Váhu v Žilinskej kotlině východne od Žiliny vybudované za účelom výroby elektrickej energie a zásobovania priemyselných podnikov v Žiline technologickou

vodou. Jeho výstavba začala v roku 1994 a postupne bolo do prevádzky uvedené v roku 1998. Pri výstavbe bola zaplavená takmer celá zástavba žilinských mestských častí Mojšova Lúčka a Hruštiny a tri domy v obci Mojš. K súčasťam vodného diela patrí o. i.: hať v profile medzi mestskou časťou Žiliny Rosinky a Tepličkou nad Váhom, 7,5 km dlhá vodná nádrž Žilina (siahajúca po ústie Varínky pri Strečne a Varíne), elektrárň s dvoma Kaplanovými turbínami na výrobu predovšetkým špičkovej elektrickej energie, dve malé vodné elektrárne v podzemí pre vlastnú spotrebu a s pravým brehom Váhu a vodnej nádrže paralelný 9 km dlhý biokoridor. Po oboch brehoch vodnej nádrže vedú po hrádzach cyklotrasy. Od roku 2017 stojí v Mojši na hrádzi na pilieri lávky pre peších cez vodnú nádrž vyhladková veža z ocele, siahajúca do výšky 3 m nad pilier lávky.

Lom Kosová Stráňavy. Mohutný kameňolom v okrajovom severozápadnom svahu Malej (Lúčanskej) Fatry juhovýchodne nad obcou Stráňavy v masíve vrchu Polom (1 010 m n. m.), prevádzka podniku Dolvap, s. r. o., Varín, ktorý je jednou z najväčších vápeniek na Slovensku. Pôvodný závod Lom a vápenka Varín vznikol pri železničnej stanici Varín v roku 1925 pre zásobovanie výroby surového železa a ocele v Trineckých železiarňach, najväčších hutníckych závodoch v Československu, vápencom a vápnom. Aktuálny základný sortiment podniku tvoria vápenné, vápencové a dolomitové produkty pre hutnícky a sklársky priemysel, stavebníctvo a i. Lom Kosová na ťažbu triasových wettersteinských dolomitov bol otvorený v roku 1985.

Žilinská kotlina. Medzihorský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku v širšom okolí Žiliny predstavujúci horizontálne silne členitú brachysynklinálnu zníženu severo-južného smeru, silne porušenú zlomami. Má úzke a dlhé výbežky pomedzi susedné horské celky, ktoré sú vyčlenené ako podcelky kotliny - Varínske podolie (siahajú od Varína po ústie Hlbokého potoka v Terchovej), Rajecká kotlina (od Turia po ústie Rybnej nad Rajeckou Lesnou) a Domanižská kotlina (Malá Čierna - Pružina). Na severe kotlinu lemujú Javorníky a Kysucká vrchovina, na východe Malá Fatra a na západe Strážovské vrchy a Súľovské vrchy. Jej výplň tvoria horniny centrálnokarpatského paleogénu a flyša (sliene, ílovce, prachovce, pieskovce, zlepenice, arkózové droby), spod ktorých miestami vystupujú ako ostrovy druhohorné horniny (vápence, sliene, dolomity). Na úpätí Malej Fatry sú uložené hlinité a piesčité štrky mohutných náplavových kuželov, pozdĺž Váhu a Rajčanky štrky a piesky viacerých stupňov riečnych terás a pri všetkých tokoch hlíny, íly i štrky riečnych nív. Reliéf kotliny je prevažne hladko modelovaný s charakterom pahorkatiny a pri Váhu roviny. Miestami ho spestruje akcentovanejší reliéf, o. i. v prielomových úsekoch dolín, napr. Rajčanky medzi Porúbkou a Rajeckými Teplicami (Porubský prielom) či Pružinky (Briestenské skaly) a v celej dielčej Domanižskej kotline. Hlavnými prítokmi pri severnej hranici kotliny tečúceho Váhu sú tu pravostranné Varínka a Kysuca a ľavostranné Rosinka a Rajčanka. Na juhozápade ležiacu čiastkovú Domanižskú kotlinu odvodňujú Domanižanka a Pružinka, tiež ústiace do Váhu, avšak až v Považskom podolí v, resp. pod Považskou Bystricou. Pôvodné dubovo-hrabové lesy v kotline nahradila mozaika polí, lúk, pasienkov a menších lesíkov, v ktorých dominuje vysadený smrek obyčajný.

Kysucká vrchovina. Rozsiahly horský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku zhruba medzi Žilinou, Zázrivou, Novou Bystricou a juhovýchodným okrajom Čadce susediaci na juhu so Žilinskou kotlinou a Malou Fatrou, na východe s Oravskou vrchovinou (len asi na 1,5 km), Oravskou Magurou a Podbeskydskou brázdou, na severe s Oravskými Beskydami a Kysuckými Beskydami a na západe s Javorníkmi. Má pestrý mnohotvárný vrchovinový reliéf bez ústredného chrbta vyplývajúci zo zložitej geologickej stavby. Väčšia severná časť územia patrí k flyšovému pásmu s mocnými súvrstviami paleogénnych pieskovcov a ílovcov. Južná menšia a vyššia časť - Kysucké bradlá - patrí k bradlovému pásmu prevažne s mezozoickými vápencami, dolomitmi a slielmi tvoriacimi nápadne vystupujúce tvrdoše (Rochovica, Brodnianka, Vreťeň, Ľadonhora, Havranský vrch, Kozinec). V nej sa nachádza i najvyšší vrch celku - Pupov (1 095 m n. m.). Územie odvodňujú najmä prítoky Kysuce (Bystrica), Váhu a Varínky, ktoré v miestach s relatívne menej odolnými horninami (ílovce, sliene) vyformovali brázdy (Bystrická, Vadičovská a Zázrivská), resp. kotlinky (Krásňanská). Veľkú časť

územia pokrýva les – pôvodné bučiny boli nahradené smrečínami –, plošinaté časti pohoria a údolia boli pri kopaničiarskom osídľovaní odlesnené. Pôvodné polia, lúky a pasienky, dnes miestami opúšťané, sukcesne zarastajú.

Názvy informačných panelov

1. Základné informácie o obci a náučnom chodníku
2. Z histórie obce
3. Geologická stavba územia
4. Flóra
5. Fauna
6. Hradisko
7. Kaštieľ Gbeľany

